

Repressiya tufanında qırılan Baharlı ömrü

Qarabağın tanınmış nəsillərindən biri olan Baharlıların övladı idi Məhəmməd Həsən bəy Vəliyev (Baharlı). O, 1896-cı ildə Şuşa şəhərində dünyaya gəlib. Adını daşdığı babası Mirzə Məmməd Həsən bəy savadlı adam idi. Ərəb, fars, rus dillərini mükəmməl öyrənmişdi. O, dövlət idarələrində məmur olmuşdu.

Məhəmməd Həsən bəy Vəliyev-Baharlının atası Nəcəf qulu bəy də dövrünə uyğun olaraq, əvvəlcə molla yanında təhsil almışdı. Sonra Şuşadan Bakıya gəlmiş, burada Hacı Zeynalabdin Tağıyevin açdığı gecə kursunda oxumuşdu. Quberniya idarəsində iyirmi beş ilə yaxın tərcüməçi işləyən, Balaxanı kəndində neft quyuları alan Nəcəf qulu bəyi məşhurlaşdıran şairliyi idi. Şeirlərini klassik üslubda və Şeyda təxəllüsü ilə yazırdı. Baharlının anası İmarət xanım Həsən bəy Zərdabinin bacısı Şirinxanım Məlikovanın qızı idi.

Məhəmməd Həsən bəy Bakıda əvvəlcə gimnaziyada oxudu. Təhsilini Kiyev Universitetinin İqtisadi-coğrafiya fakültəsində davam etdirdi. Universiteti 1915-ci ildə bitirdi.

M.Vəliyev-Baharlı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə qurulan Bakı Dövlət Universitetində dərs dedi. 1919-cu il sentyabrın 30-da yaradılan Azərbaycan Dövlət Bankının ilk müdiri oldu.

Sovet hakimiyyəti illərində isə o, Azərbaycan SSR Dövlət Plan Komitəsində çalışdı. 1923-cü ildən fəaliyyət göstərən Azərbaycanı Təd-

qiq və Təbliğ Cəmiyyətinin üzvləri sırasındaydı. Eyni zamanda 1937-ci ilədək gizli surətdə fəaliyyət göstərən Azərbaycan İstiqlal Təşkilatının katiblərindən biri idi.

Həyatı dövrün ziddiyyətləri içərisində keçən ziyalının elmi yaradıcılığı da məhsuldar olub. Coğrafiyaçı, etnoqraf və iqtisadçı Baharlının "Azərbaycan" kitabı bu günədək dəyərini itirməyib. 1921-ci ildə həmin əsər əvvəlcə rus, sonra isə ana dilində işıq üzü görüb.

Baharlının "Azərbaycan" kitabı nəşr olunduğu gündən böyük diqqətlə qarşılıb və təqdir olunub. Publisist, şair, ədəbiyyatşünas, tərcüməçi Əlabbas Müznib bu kitabı oxumağı Azərbaycan türklərinin müqəddəs vətəndaşlıq vəzifəsi hesab edirdi. O vaxt

Türkiyədə olan yazıçı, ictimai xadim Yusif Vəzir Cəmənzəminli yazırdı: "Bakıda yeni basılan "Azərbaycan" ünvanlı kitabı aldım. "Coğrafi-təbii, etnoqrafik və iqtisadi müləhizat"dan ibarət bu əsər qiymətli cavanlarımızdan Məhəmməd Həsən Vəlili (Baharlı) tərəfindən yazılıb. Azərbaycana dair, ələlxüsus, milli sərvətimiz haqqında ətraflı məlumat verən bu dəyərli əsəri hər bir azəriyə oxumaq və evində bulundurmağı tövsiyə edirəm".

Ancaq Məhəmməd Həsən bəy Vəliyev-Baharlının özü kimi "Azərbaycan" əsərinin də başı bəlalı oldu. O, repressiyaya məruz qaldıqdan sonra əsərinin yayılması da sovet hakimiyyəti illərində qadağan olundu.

Pedaqoq, iqtisadçı alim, etnoqraf Məhəmməd Həsən bəy Vəliyev-Baharlı dəfələrlə həbs olundu. Solovki əsir düşərgəsinə sürgün edildi. Sürgündən 1926-cı ildə qayıtdı. 1930-cu illərin sonlarında sovet hökuməti repressiya siyasəti həyata keçirməyə başlayanda Azərbaycanın görkəmli ziyalılarından bir çoxu kimi onun da başının üstünü təhlükə aldı. 1937-ci ildə yenidən həbs olunan Məhəmməd Həsən bəy Vəliyev-Baharlıya bu dəfə ölüm hökmü verildi. Həmin il iyulun 27-də güllələndi.

**Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"**